

Jaarverslag Brabants Heem 2023

Na de Coronadip hebben alle bij ons aangesloten heemkundekringen, historische verenigingen en erfgoedverenigingen in 2023 weer volop activiteiten ontwikkeld. Op allerlei manieren hebben ze de lokale geschiedenis uitgedragen. Met manifestaties en tentoonstellingen, met stads- en dorpswandelingen, met het uitgeven van boeken of filmpjes lieten de heemkundekringen en erfgoed- en historische verenigingen zien dat de heemkunde midden in de lokale samenleving staat. Het is mooi om te mogen constateren dat veel heemkundekringen betrokken zijn bij de lokale samenleving en vaste gesprekspartners zijn op het gemeentelijk niveau. Ze maken deel uit van gemeentelijke commissies en werkgroepen, die zich bezig houden met uiteenlopende beleidsterreinen, van ruimtelijke ontwikkeling, groen Brabant en omgevingswet tot monumenten, toerisme en recreatie. Waar nodig ondersteunt Brabants Heem de activiteiten en de kringen. Zo werden afgelopen jaar cursussen gegeven over de Omgevingswet, over besturen en digitalisering. Zulke initiatieven werden bovendien uitgewisseld in de regiobijeenkomsten. Uitwisselen van activiteiten, best-practices, samenwerken en verbinden zijn de kernelementen van een regiobijeenkomst.

Brabants Heem organiseerde het afgelopen jaar verschillende bijeenkomsten en workshops. Samen met kringen werden op verschillende plaatsen met andere organisaties activiteiten georganiseerd in het kader van het Brabants Erfgoedweekend. In Oirschot werden de Heemdagen georganiseerd en werd de Knippenbergprijs uitgereikt.

De primaire taak van Brabants Heem is de ondersteuning van de heemkundekringen door het organiseren van workshops, lezingen en informatiebijeenkomsten, het houden van regioberaad, individueel advies, een informatieve website en het doorgeven van actuele initiatieven via De Koerier. Het individuele advies is voortdurend aan de orde, vooral met vragen over auteursrechten, verzekeringen, museuminrichting, immaterieel erfgoed en bestuurlijke issues. Bestuursleden van Brabants Heem en externen hebben in 2023 workshops verzorgd en cursussen gegeven. De website van Brabants Heem staat vol met activiteiten van en ervaringen bij heemkundekringen. Hiermee kunnen besturen van kringen zich oriënteren hoe andere kringen zaken aanpakken.

Voor 2023 was de visie van Brabants Heem, '**Versterken, Verbinden, Verleiden**', (beleidsplan Brabants Heem 2020 – 2025), concreet gemaakt in het werkplan 2023, '**Actieve heemkundekringen met een zichtbare lokale rol**'. Er waren drie speerpunten benoemd:

- Versterken van heemkundekringen
- Verbinden van heemkundekringen
- Verleiden van het publiek

Aan de hand van deze speerpunten worden de in 2023 uitgevoerde activiteiten en behaalde resultaten beschreven.

Versterken van heemkundekringen

Cursus Omgevingswet

De omgevingswet bundelt de wetten en regels voor de fysieke leefomgeving. Van groot belang is dat erfgoed in de lokale omgevingsvisies en – plannen goed verankerd wordt. Om heemkundekringen te stimuleren te participeren in het ontwikkelen van de lokale omgevingsplannen en om hen te scholen en te helpen om op een adequate wijze deel te nemen aan de gesprekken met de gemeente hierover heeft Ineke Strouken namens Brabants Heem en in samenwerking met de Bond Heemschut en de AWN vier cursussen georganiseerd. In De Koerier zijn verschillende artikelen over dit thema geschreven. De invalshoek van Brabants Heem is dat elke heemkundekring het historische verhaal van zijn gemeente schrijft.

Cursus Immaterieel Erfgoed

Immaterieel Erfgoed is nog een nieuwe tak van erfgoed. Het is voor veel mensen nog onduidelijk wat immaterieel erfgoed is en dat veel mensen op de een of andere manier bij immaterieel erfgoed betrokken zijn. Welke rol kunnen heemkundekringen spelen bij het zichtbaar maken en documenteren van immaterieel erfgoed. In 2022 heeft Ineke Strouken twee informatieochtenden en twee cursussen documenteren van immaterieel erfgoed gegeven. In De Koerier zijn in elk nummer artikelen hierover geschreven.

Adviezen

Samen met Otte Strouken heeft Ineke Strouken adviezen gegeven over verzekeringen, statuten, auteurs- en beeldrecht, beleid maken, inrichten van musea en inkrimpen collecties, aanschaffen van beeldschermen, bezwaar aantekenen tegen bestemmingsplannen, actie voeren voor het behoud van een zandpad, fuseren en opheffen van verenigingen. Over vragen die regelmatig terug kwamen zoals over immaterieel erfgoed en omgevingsvisie werden artikelen in De Koerier geschreven. Ook zijn veel vragen beantwoord over het thema 'Levend Erfgoed' van Open Monumenten Dag c.q. Erfgoedweekend Brabant. In De Koerier 96 werd het thema 'Levend Erfgoed' verder uitgewerkt. Nieuw waren de vragen over 'inclusie'. Heemkundekringen bestaan voor het allergrootste deel uit witte leden. Hoe kunnen we mensen uit andere culturen bereiken? Omdat deze vraag vaker gesteld werd, is in De Koerier 96 een artikel daarover geschreven.

Project Immaterieel Erfgoed

De afgelopen jaren heeft Brabants Heem zich ingezet om heemkundekringen op weg te helpen bij het denken over hun rol bij immaterieel erfgoed. Deze nieuwe tak van erfgoed is lokaal in veelvoud aanwezig. Door middel van informatiebijeenkomsten en cursussen en door artikelen in De Koerier hebben de heemkundekringen kennis kunnen maken met deze specifieke vorm van erfgoed. Om meer inzicht heeft Ineke Strouken onderzoek gedaan en een pilotproject in de gemeente Oirschot uitgevoerd. Het resultaat zijn een reizende tentoonstelling en twee verslagen: 'De rol van heemkundekringen bij het borgen van immaterieel erfgoed' en 'Lokaal beleid voor immaterieel erfgoed'.

Knippenbergprijs

Op 18 november werd tijdens een feestelijke viering in het Boterkerkje in Oirschot de tweejaarlijkse Knippenbergprijs uitgereikt. Het thema was 'Monumenten op de kaart'. De jury bestond uit Karel Loeff (Bond Heemschut), Harrie Maas (Monumentenhuis Brabant) en Leo Koenraads (Stichting de Brabantse Boerderij). Ze moesten een keuze maken uit dertien inzendingen. Dorpshuis Hart van Spoordonk won de eerste prijs van 1000 euro. Tweede en derde prijs gingen naar Kees Welmers uit Oisterwijk en MoNUment uit Tilburg. Het bestuur van de Knippenbergprijs bestaat uit Ineke Strouken (voorzitter), Theo Cuijpers (secretaris), Peter van Overbruggen (tweede secretaris) en Tjeu van Ras (publiciteit).

Brabants Heemfonds

Brabants Heemfonds is gericht op vernieuwing bij heemkundekringen. Het voormalig Boekenfonds is vervangen door een Brabants-Heemfonds, nu vooral bedoeld om heemkundekringen over de drempel te helpen bij vernieuwingen. En vernieuwing kan breed worden uitgelegd, zoals thematische en educatieve websites, educatieve programma's, bijzondere boekprojecten, etc. Veel kringen hebben een beroep op dit fonds gedaan. Duidelijk is dat de regeling in een behoefte voorziet. Om te voorkomen dat er oneigenlijk beroep op de regeling wordt gedaan, heeft het bestuur de voorwaarden voor een subsidie verduidelijkt. De uitgangspunten blijven gelijk.

Digitalisering en Memorix Major

Digitalisering Brabant Cloud en Memorix Maior, beide uitgevoerd door Erfgoed Brabant, worden ondersteund door Brabants Heem. Bijna 50 heemkundekringen gebruiken

Memorix Maior en de Brabant Cloud. In een artikel in De Koerier is uitgelegd waarom Brabants Heem voorstander is van het gebruik van Memorix Maior door de kringen. Het bestuur respecteert de kringen die een andere keuze maken.

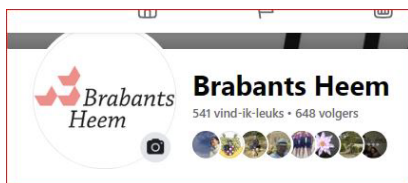
Al heel veel jaren ondersteunt Brabants Heem de Studiekring voor Land en Volk van de Kempen, sinds 2022 Kempens Geheugen geheten. Dit is een Vlaams-Nederlands samenwerkingsverband van heemkundigen en archivarissen. Een van de bestuursleden van Brabants Heem is ook bestuurslid van deze organisatie, die elk jaar een bijeenkomst organiseert over een grensoverschrijdend thema. Van de jaarlijkse bijeenkomsten zijn de lezingen in congresbundels vastgelegd. Het is evident dat deze congresbundels een belangrijke bijdrage vormen aan de grensoverschrijdende Brabantse geschiedenis. Dankzij een subsidie van Brabants Heem zijn einde 2023 de congresbundels gedigitaliseerd en komen ze in de loop van 2024 beschikbaar via de Brabant Cloud.

Regiobijsenkomsten

Uit de regiobijsenkomsten hebben we opgehaald dat verschillende onderwerpen extra aandacht vragen. Neem de Omgevingswet, waarover we samen met Heemschut cursussen georganiseerd hebben. Veel kringen en verenigingen lopen aan tegen de 'vergrijzing'. Het is vaak moeilijk om nieuwe actieve leden, laat staan jongere (bestuursleden) aan te trekken. Bij de Raad van Aangeslotenen in november hebben jongeren zelf goede voorbeelden gegeven hoe we heemkunde ook voor deze groep aantrekkelijk kunnen maken en hoe we ze kunnen benaderen. Dat vraagt om meer! Onze snel veranderende samenleving vraagt van de kringen en verenigingen een nieuwe manier van werken. Digitalisering, social media en vernieuwing van de website vragen komend jaar om veel aandacht van en inzet door jullie en ons. Het nieuwe Brabants Heemfonds trekt de beurs voor vernieuwende activiteiten. Het werkplan 2024 met daarin concrete voornemens is vastgesteld.

Facebook en website

Facebook is in het afgelopen jaar opnieuw veelvuldig ingezet om aandacht te vragen voor Brabants Heem en de activiteiten van de kringen. Daarbij ook in ruime mate verwijzingen

naar informatie over heemkunde en aanverwante onderwerpen. De website van Brabants Heem blijft groeien in het aanbod van informatie van Brabants Heem zelf en van de aangesloten kringen en erfgoedorganisaties. De site trekt maandelijks tussen de 300 en 400 bezoekers. Via facebook en via andere kanalen wordt verwezen naar onderwerpen die op de site

zijn te lezen. De huidige vormgeving dateert van bijna 10 jaar geleden. Of die nog voldoet en of de gebruiksvriendelijkheid verbeterd kan worden zal in 2024 onderwerp van overleg zijn binnen het bestuur.

De Koerier

Kwartaalblad De Koerier verscheen in het verslagjaar vier keer, telkens in een omvang van 48 pagina's. Hierin aandacht voor een breed scala aan onderwerpen die met heem en geschiedenis te maken hebben. Erfgoedbeleid, actuele erfgoedontwikkelingen en eigen nieuwsgaring, bijdragen van aangesloten kringen en van organisaties waarmee Brabants Heem samenwerkt, zorgden voor een gevarieerd aanbod. De gedrukte uitgave gaat naar ca 450 adressen. Verder wordt het kwartaalblad in pdf aangeboden aan alle

aangesloten kringen/verenigingen, die het op hun beurt doorsturen naar de leden. De

Koerier wordt steeds integraal op de website geplaatst. Op facebook wordt hier naar verwezen.

Verbinden van heemkundekringen

Heemkunde ontmoet ...

Onder de noemer Heemkunde ontmoet ... organiseert Brabants Heem jaarlijks rond een actueel thema een congres waarin erfgoedorganisaties uit diverse disciplines elkaar kunnen ontmoeten en van gedachten kunnen wisselen over een actueel thema. Dit jaar stond de bijeenkomst Heemkunde ontmoet ... in het teken van het behoud van erfgoed en identiteit bij alle uitdagingen waar Brabant voor staat. Dorpen en steden dijen uit, distributiecentra duiken overal op, boeren hebben ruimte nodig, er moeten veel woningen met de bijhorende infrastructuur gebouwd worden, terwijl wij tegelijk met een stikstofprobleem zitten en de natuur moet worden uitgebreid. Hoe kunnen we er voor zorgen dat het behoud van erfgoed niet in gedrang komt. De dag werd gehouden op 10 november op Landgoed Baest in Oostelbeers en werd georganiseerd door Brabants Heem (Ineke Strouken en Theo Cuijpers), de Stichting de Brabantse Boerderij (Otte Strouken) en Arnoud-Jan Bijsterveld (Universiteit Utrecht). Verslagen in de vorm van een powerpoint en een artikel in De Koerier werden aan de deelnemers en geïnteresseerden gestuurd.

Congres Bedelfeesten

Ineke Strouken heeft namens Brabants Heem zitting in het VVLL, het Vlaams-Nederlands overleg van organisaties die zich met volkscultuur en immaterieel erfgoed bezig houden. Op 19 april organiseerde dit overleg een congres op de Universiteit Utrecht over dit thema. Strouken hield daar een lezing. Een verslag van dit congres is opgenomen in De Koerier.

Reinwardt Academie

In Amsterdam heeft Ineke Strouken op 15 mei op de Reinwardt Academie in Amsterdam een college gegeven over het beleid en de werkwijze van Brabants Heem. Vanuit de studenten kwamen interessante vragen, zoals 'wat bereikt Brabants Heem concreet' en 'kunnen de heemkundekringen hun taak uitvoeren zonder Brabants Heem'.

De Noordbrabantse Commissie voor Wapen- en Vlaggenkunde

De commissie kwam tweemaal bijeen, op 10 maart en 13 oktober 2023, en heeft enkele adviezen uitgebracht en initiatief genomen om bij verschillende gemeenten aandacht te vragen voor de vaststelling van dorpswapens en -vlaggen, en voor wapenverbetering bij gemeenten die nog altijd de Rijkskleuren hanteren. De vaststelling van dorpswapens en -vlaggen in de gemeente Land van Cuijk had de aandacht. Er is geadviseerd over een ontwerp voor een gemeentewapen voor Drimmelen. Het is de enige gemeente in de provincie Noord-Brabant zonder een officieel vastgesteld gemeentewapen. De gemeente Maashorst heeft de commissie gevraagd mee te denken over een nieuwe gemeentevlag. Tijdens de jaarlijkse Vlaggendag van de Nederlandse Vereniging voor Vlaggenkunde op 17 juni 2023 in 's-Hertogenbosch is door commissielid Pennings een lezing over Noordbrabantse vlaggen gehouden. Op 8 november 2023 is een presentatie gegeven over het werk van de commissie en over Noordbrabantse vlaggen tijdens een regiobijeenkomst van Brabants Heem in Zeeland.

Na vele jaren van voorbereiding kon op 2 juni 2023 onder grote belangstelling in het provinciehuis de uitgave 'Noord-Brabantse wapens en vlaggen' gepresenteerd worden aan de Commissaris van de Koning van de provincie Noord-Brabant. Het persklaar maken van het manuscript van het overleden commissielid dr. W.A. van Ham werd verzorgd door een redactiecommissie die bestond uit twee externe leden (Johanna Jacobs en Joost de Graauw) en commissieleden Gert Beuving en Joss Hopstaken. In verschillende vakbladen werd in recensies overwegend positief op deze uitgave gereageerd.

Historische geografie

Belangwekkende ontwikkelingen hebben zich voorgedaan op het gebied van de historische geografie. Naar het voorbeeld van een aantal Limburgse kringen, die samenwerken in het Aezel-project, hebben een aantal kringen in Oost-Brabant een samenwerking opgestart voor de invoering van kadastrale en andere gegevens, gebruik makend van QuantumGis of Qgis. Hieruit is het een nieuwe organisatie ontstaan Historische Geografie Brabant. In die organisatie werkt een groeiend aantal kringen samen (www.historischegeografiebrabant.nl). Deze organisatie heeft een subsidie ontvangen van Brabants Heem voor het verder ontwikkelen van de software voor het combineren van kadastrale gegevens, genealogische gegevens, etc. De ambitie is dat in de toekomst alle kringen gebruik gaan maken van dit pakket van Historische Geografie Brabant. In steeds meer kringen zijn werkgroepen bezig met het invoeren van gegevens.

Contacten

In 2023 waren er contacten met:

- Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland
- Rijksdienst Cultureel Erfgoed
- Reinwardt Academie
- Leerstoel Cultuur in Brabant Universiteit Tilburg
- Brabant Collectie
- Erfgoed Brabant
- VVLL overleg Vlaams-Nederlandse Volkscultuur Lage Landen
- Stichting de Brabantse Boerderij
- Brabants Landschap

De voorzitter van Brabants Heem heeft in 2023 enkele lezingen verzorgd over Brabants Heem. Tijdens de jaarlijkse Uitdag van het bestuur aan Bergen op Zoom en omgeving werd de Halsterse heemkundekring Halchtert bezocht.

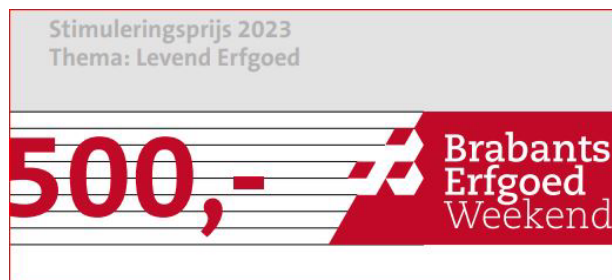
Verleiden van het publiek

Brabants Erfgoedweekend

Enkele jaren geleden heeft het bestuur van Brabants Heem het initiatief genomen om de jaarlijkse Open Monumentendagen – het tweede weekeinde van september – uit te laten groeien tot het Brabants

Erfgoedweekend. De gedachte is niet alleen aandacht te hebben voor de monumenten van steen, maar ook voor

andere vormen van erfgoed en om een breed scala activiteiten te organiseren zoals exposities, lezingen, boekpresentaties, wandelingen, etc. Steeds vaker in samenwerking met andere lokale organisaties.

Brabants Heem helpt en stimuleert de aangesloten kringen om tijdens dat weekend – liefst samen met andere organisaties – activiteiten te organiseren die interessant zijn voor een breed publiek. Een speciale banner is daarvoor gemaakt en iedere kring heeft er een gekregen. In het afgelopen jaar 2023 heeft het bestuur met drie stimuleringsprijzen een extra stimulans willen geven aan het Brabants Erfgoedweekend. Hoewel er niet massaal op is gereageerd, sloten veel aanmeldingen heel goed aan bij de criteria die voor de prijzen – drie cheques van ieder 500 euro – waren opgesteld. De cheques werden gewonnen door de heemkundekringen van Etten-Leur, Ravenstein en Hilvarenbeek.

Vrienden van Brabants Heem

In 2023 werd door het bestuur besloten de Vrienden van Brabants Heem op te richten. Vriend kunnen worden de (kleine) organisaties waarvoor geen koepel is. Kenmerken zijn:

lokaal, vrijwilligers, meestal één erfgoed-doel, zoals immaterieel erfgoed gemeenschappen, musea die niet geregistreerd zijn etc. Zij kunnen voor 50 euro vriend zijn van Brabants Heem en gebruik maken van alle diensten van Brabants Heem, zoals cursussen, studiedagen, cursussen van de Brabant Academie onder dezelfde voorwaarden als de kringen, deelname aan het regio-overleg en De Koerier. Zij maken geen deel uit van de Raad van Aangeslotenen en kunnen geen gebruik maken van subsidies via het Brabants-Heemfonds. Er zijn in 2023 geen gerichte acties geweest om vrienden te werven. Wel zijn organisaties, die eerder aangegeven hadden toe te willen treden tot Brabants Heem, maar niet aan de voorwaarden voldeden, uitgenodigd tot de Vrienden van Brabants Heem toe te treden. Het geen gebruik kunnen maken van subsidies uit het Brabants Heemfonds blijkt in praktijk een struikelblok voor toetreding te zijn. Per 1 januari 2024 telde Brabants Heem slechts één vriend.

PR en communicatie

De activiteiten van Brabants Heem hebben in 2023 opnieuw publiciteit voor de stichting opgeleverd. Dat varieerde van aandacht voor de onderscheidingen die aan vrijwilligers zijn uitgereikt tot aandacht voor de Knippenbergprijs 2023, de Brabantse Heemdagen in Oirschot en voor de stimuleringsprijzen voor het Brabants Erfgoedweekend. Commissies van Brabants Heem haalden de publiciteit met o.a. de uitgave van het boek 'Noord-Brabantse wapens en vlaggen' en met de uitreiking van de ere-boerderijpluim van de stichting De Brabantse Boerderij.

Nieuwsbrief

De maandelijkse nieuwsbrief van Brabants Heem krijgt een steeds bredere verspreiding. De nieuwsbrief geeft informatie over activiteiten van de stichting en van andere organisaties in Brabant op gebied van heemkunde, geschiedenis, onderzoek en van activiteiten op deze terreinen. De nieuwsbrief wordt per e-mail verstuurd naar alle kringen en naar andere belangstellenden. De nieuwsbrief wordt bovendien geplaatst op de website en op facebook.

In Brabant

In Brabant is hét tijdschrift over het Brabants Erfgoed. Het wordt uitgegeven door Erfgoed Brabant, Brabants Heem en de Historische Vereniging Brabant. In 2023 verzorgden Theo Cuijpers en Ineke Strouken een artikel over de heemkundekring Alphen-Riel.

Tot Slot

Het bestuur van Brabants Heem

Binnen het bestuur hebben zich in 2023 enkele wijzigingen voorgedaan. Het afgelopen jaar kende voor Brabants Heem en voor de kringen een trieste gebeurtenis. In juni moesten we plotseling afscheid nemen van onze secretaris Kees van Kempen. Het medeleven van de kringen getuigde ervan hoezeer Kees door hen en ons gewaardeerd werd. Het innemen van de plaats van Kees, die bergen werk verzette voor Brabants Heem en de heemkunde, is natuurlijk niet gemakkelijk. We zijn blij dat Jan van Kempen de uitdaging aangenomen heeft om als nieuwe secretaris van Brabants Heem te gaan functioneren. We zijn blij dat Wil van Pinxteren, die eerder gedeputeerde was voor cultuur en erfgoed, eveneens tot ons bestuur toegetreden is. Op 1 januari zijn Harrie

Boot en Otte Strouken teruggetreden uit het bestuur. We nemen per 1 januari afscheid, al blijven ze gelukkig nog wel op diverse manieren inzetbaar voor Brabants Heem en de kringen. In de Raad van Aangeslotenen van juni 2024 zullen we hen bedanken voor de jarenlange inzet.

Het bestuur heeft daarnaast verschillende adviesfuncties in het leven geroepen. Deze adviseurs ondersteunen het bestuur en bezoeken periodiek een bestuursvergadering. Per 1 januari 2024 kan het bestuur een beroep doen op de juridisch adviseur in de persoon van Otte Strouken. De oprichting van een monumentencommissie is in wording.

Op 1 januari 2024 bestaat het bestuur uit:

Henk Hellegers, voorzitter (*contact Erfgoed Brabant, provincie, gemeenten, onderscheidingen*).

Jan van Kempen, secretaris

Wim Konings, penningmeester (*regio Baronie, regio Midden-Brabant, Brabants Heemfonds, relatiebeheer provincie, Erfgoed Brabant e.a.*)

Theo Cuijpers (*regio Meierij, regio Peelland, Verhaallijnen, digitalisering, Brabants Heemfonds, archieven, netwerk monumenten, Kempens Geheugen*).

Tjeu van Ras (*regio Noord-oost Noord-Brabant, communicatie, website, De Koerier, nieuwsbrief, Knippenbergprijs, de Wapens en vlaggen*).

Ineke Strouken (*Regio Kempenland, Immaterieel erfgoed, Erfgoedbeleid, Erfgoedtoerisme, Heemkunde ontmoet..., Knippenbergprijs, Erfgoed Alliantie*)

Bart van Eekelen (*regio West-Brabant, museale en archieftaken heemkunde, Archeologisch Genootschap, redactie In Brabant*).

Wil van Pinxteren